

echo series

एवरशाइन
संस्कृत
ज्ञान प्रकाशिका
प्रवेशिका

लेखक

डॉ छविकृष्ण आर्य

एम.ए., बी.एड., एम. फिल., पी.एच.डी. साहित्याचार्य
(प्राचार्य)

केन्द्रीय विद्यालय, ए. एफ. एस. II
जामनगर (गुजरात)

सह-लेखिका

श्रीमती गीता आर्या

एम.ए. बी.एड

टी.जी.टी. (संस्कृत)

डी.ए.वी. पब्लिक स्कूल, बवाना,
नई दिल्ली

सम्पादक:

श्री किशोर कुमार झा

व्याकरणाचार्य, बी.एड.

टी.जी.टी. (संस्कृत)

केन्द्रीय विद्यालय, टैगोर गार्डन,
नई दिल्ली - 110027

EVERSHINE PUBLISHERS

SONI HOUSE, WZ-348, Nangal Raya, New Delhi-110046

Phone : 28111758, 28113958, Fax : 28112353

E-Mail : evershinepub@gmail.com

इस पुस्तक का कोई भी अंश या चित्र किसी भी प्रकार से उद्धृत करना सर्वथा वर्जित है।
इस पुस्तक की कुंजी, गाइड अथवा किसी भी प्रकार की सहायक-पुस्तिका छापना वर्जित है।

प्रकाशक

एवरशाइन पब्लिशर्स

सोनी हाऊस WZ - 348, नांगल राय, नई दिल्ली - 110046

फोन नं. - 28111758, 28113958, फैक्स : 28112353

© सर्वाधिकार सुरक्षित

डिज़ाइन एवं टाइप सेटिंग

जैन कंप्यूटर्स

पुरोवाक्

संस्कृतभाषा विश्वस्य प्राचीनतमा समृद्धा सरला सरसा च भाषा विद्यते । एषा सर्वासां भाषाणां जननी स्वीक्रियते । अस्यां भाषायां वेदादिग्रंथा विद्यन्ते । वर्तमान-कम्प्यूटर युगेऽपि एषा एव भाषा सर्वाधिका उपयुक्ता भाषा मन्यते । इयं भाषा न केवलं सर्वासां भाषाणाम् आधारः अपितु तत्र नैतिकानां मूल्यानां वृहत्कोषः अस्ति । अस्यामेव भाषायां भारतीयसंस्कृतेः मूलं विद्यते । संस्कृतस्य प्रचारेण प्रसारेण च सर्वभाषाणां कल्याणं भवति, भारतीय-संस्कृतेश्च परिचयः जनाः लप्स्यन्ते । यद्यपि संस्कृतस्य बहूनि पुस्तकानि माध्यमिककक्षाणां कृते पूर्वतः एव विद्यन्ते, पुनश्च भाषायाः चतुर्विध-श्रवण-भाषण-पठन-लेखनकौशलानां विकासः स्यात् इति चेतसि अवधार्य नूतनः प्रयासः मया कृतः । 'प्रवेशिका' भागेन संस्कृतस्य व्यावहारिकत्वमाश्रित्य येषां वस्तूनां प्रयोगः दैनिके जीवने भवति, तेषां सर्वेषां वस्तूनां संस्कृतशब्दानां परिचयः चित्रमाध्यमेन मया प्रदत्तः येन छात्राः सुगमतया अवगच्छेयुः । संस्कृत-ज्ञान प्रकाशिकायाः अवशिष्टेषु त्रिषु भागेषु गद्य-पद्य-नाटकादि तिसृणां विधानां प्रयोग माध्यमेन संस्कृत भाषायाः अवबोधः सहजतया भवेदिति प्रयासः विहितः । अभ्यास कार्यम् नवमी दशमी कक्षायाः प्रष्टव्य-प्रश्नान् चेतसि-अवधार्य प्रदत्तम्, येन छात्राः माध्यमिक कक्षायां संस्कृत विषये अपेक्षितान् अङ्कान् प्राप्नुयुः । संस्कृत भाषायाः अधिकाधिकः प्रचारश्च भवेत् । अस्य पुस्तकस्य प्रकाशनभारः एवरशाइन प्रकाशनेन वोढः । यद्यपि कृते प्रयत्नेऽपि त्रुटयः सम्भाव्याः सन्ति तथापि सहृदय-शिक्षकवर्यैः पुस्तकमिदं स्वीकृतं भविष्यति तथा संस्कृतमाध्यमेन संस्कृतशिक्षणे सहायकं भविष्यतीति कामये । केन्द्रीय-माध्यमिक-शिक्षा-परिषदः पद्धतिमाधृत्य आदर्शप्रश्नपत्रम् अपि पुस्तकान्ते शिक्षकाणां छात्राणां च सौकर्यार्थं प्रदत्तम् । अस्मिन् सारस्वतानुष्ठाने संस्कृतजगतः लब्धप्रतिष्ठस्य विद्वद्वरेण्यस्य श्री ओम्प्रकाशठाकुरमहोदयस्य विशिष्टसहयोगस्य कृते कृतज्ञतां ज्ञापयामि ।

भावकः

विदुषामनुचरः

छविकृष्ण आर्यः

प्राचार्यः

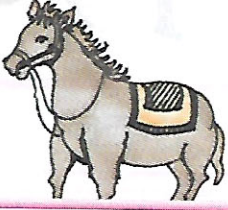
विषय सूची

क्र० सं०	अध्यायाः पाठ्य बिन्दवः च	पृष्ठ संख्या
1.	प्रवेशिका स्वराः	5-7
2.	पात्राणां नामानि	8-9
3.	फलानां नामानि	10-11
4.	पुष्पाणां नामानि	12
5.	शरीराङ्गणि	13
6.	रागानां नामानि	14
7.	दिनानां नामानि	15-16
8.	वस्त्राणां नामानि	17-18
9.	शाकानां नामानि	19-20
10.	अकारान्त पुल्लिङ्गम् (एकवचनम्)	21-25
11.	अकारान्त पुल्लिङ्गम् (द्विवचनम्)	26-30
12.	अकारान्त पुल्लिङ्गम् (बहुवचनम्)	31-34
13.	आकारान्त स्त्रीलिङ्गम् (एकवचनम्)	35-39
14.	आकारान्त स्त्रीलिङ्गम् (द्विवचनम्)	40-43
15.	आकारान्त स्त्रीलिङ्गम् (बहुवचनम्)	44-47
16.	अकारान्त नपुंसकलिङ्गम् (एकवचनम्)	48-50
17.	अकारान्त नपुंसकलिङ्गम् (द्विवचनम्)	51-54
18.	अकारान्त नपुंसकलिङ्गम् (बहुवचनम्)	55-59
19.	अव्ययज्ञानम् प्रयोगश्च	60-62
20.	विशेषण-विशेष्य प्रयोगः	63-66
21.	वर्ण-परिचयः	67-69
22.	कर्त्ता-क्रियान्वितिः	70-72

प्रथमः

पाठः

प्रवेशिका स्वराः

अ अश्वः

आ आम्रम्

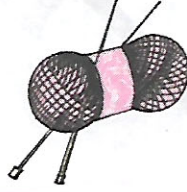
इ इक्षुः

ई ईक्षिका

उ उष्ट्रः

ऊ ऊर्णा

ऋ ऋषिः

लृ

ए एडकः

ऐ ऐन्द्रजालिकः

ओ ओकः

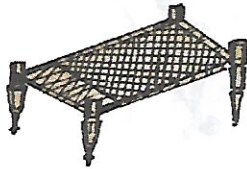
औ औषधम् (औषधि)

व्यञ्जनानि

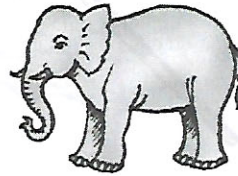
स्पर्श व्यञ्जनानि

क कपोतः

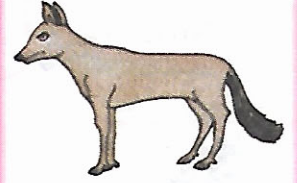
ख खट्वा

ग गजः

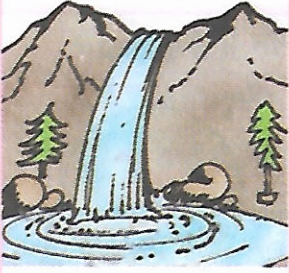
घ घटः

च चमसः

छ छत्रम्

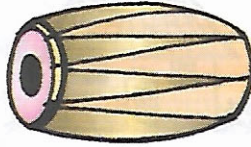
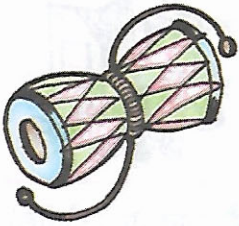
ज जम्बुकः

झ झरः

ट टड्कः

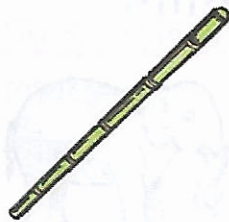
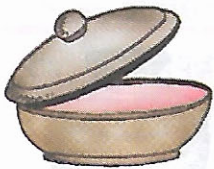
ठ ठालिनी

ड डमरुः

ढ ढक्का, (ढोल)

त तरणिः

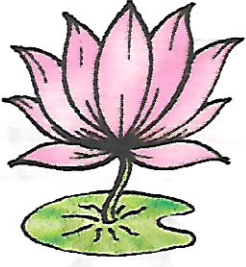

थ थुडः

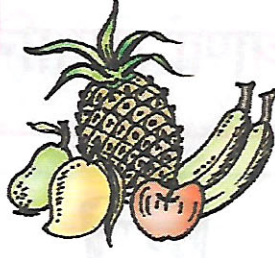
द दण्डः

ध धनुः

न नखः

प पङ्कजम्

फ फलम्

ब बकः

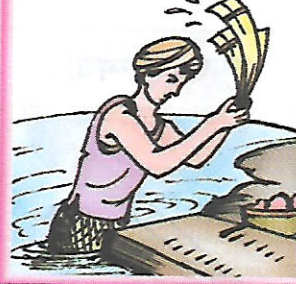
भ भल्लुकः

म मक्षिका

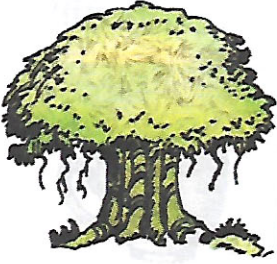
य यतिः

र रजकः

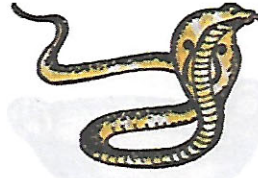
ल लता

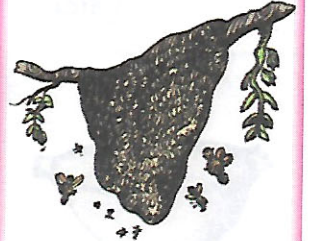
व वटः

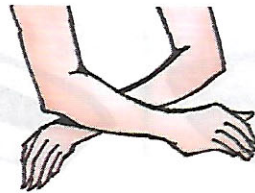
श शशकः

स सर्पः

ष षट्पदी

ह हस्तः